

Сергєєва Валентина Федорівна кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри фізичної терапії та корекційної діяльності, Відокремлений структурний підрозділ закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»», Луцький інститут розвитку людини, м. Луцьк, <https://orcid.org/0000-0003-0800-3401>

Стець Валентина Іванівна кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, <https://orcid.org/0000-0002-5530-5376>

Савченко Марина Сергіївна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти, психології і фахових методик, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький, <https://orcid.org/0000-0003-1938-4799>

Гринців Мар'яна Василівна кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич, <https://orcid.org/0000-0001-5790-2759>

Денисенко Анжела Олегівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, м. Харків, <https://orcid.org/0000-0003-4294-7844>

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я ЗА УМОВ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена теоретичному аналізу інклюзивної освіти дітей з обмеженими можливостями здоров'я в умовах сучасної дошкільної освіти та визначенню педагогічних засад її ефективної реалізації. Актуальність дослідження зумовлена зростанням потреби у створенні таких освітніх моделей, які забезпечують не лише доступність дошкільної освіти для дітей з різними освітніми потребами, а й їх повноцінну участь у спільному освітньому процесі та соціальну інтеграцію.

У статті інклюзивна освіта розглядається як цілісний педагогічно організований процес, що ґрунтується на принципах дитиноцентрованості,

міжфахової взаємодії та індивідуалізації освітніх впливів. Акцентовано увагу на значенні психофізичних особливостей розвитку дітей дошкільного віку як ключового чинника проектування інклюзивного освітнього середовища. Узагальнено сучасні підходи до визначення організаційно-педагогічних умов і методів інклюзивного навчання, орієнтованих на підтримку активної участі дитини у навчально-ігровій діяльності та формування досвіду соціальної взаємодії.

Методологічну основу дослідження становили методи теоретичного аналізу наукових джерел для уточнення змісту й педагогічного трактування інклюзивної освіти в дошкільному віці; метод систематизації - для впорядкування організаційно-педагогічних умов і практичних підходів до інклюзивного навчання; метод порівняння - для зіставлення вітчизняних і зарубіжних підходів до організації інклюзивного освітнього середовища; метод узагальнення - для формулювання авторського бачення критеріїв і показників ефективності інклюзивного освітнього процесу.

У роботі обґрунтовано доцільність комплексного підходу до оцінювання результативності інклюзивного освітнього процесу та запропоновано авторське бачення критеріїв і показників його ефективності, орієнтованих на розвиток дитини, рівень її соціальної включеності та якість педагогічної взаємодії.

Практична значущість статті полягає у можливості використання узагальнених положень у діяльності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, команд психолого-педагогічного супроводу та фахівців, залучених до організації інклюзивного освітнього середовища.

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти з обмеженими можливостями здоров'я, дошкільна освіта, інклюзивне освітнє середовище, організаційно-педагогічні умови, педагогічні методи, соціальна включеність, психофізичний розвиток.

Valentyna Serheieva Candidate of Philosophy Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Physical Therapy and Corrective Activities, «Separate Structural Unit of the Higher Education Institution "Open International University of Human Development "Ukraine", Lutsk Institute of Human Development, Lutsk, <https://orcid.org/0000-0003-0800-3401>

Valentyna Stets Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, <https://orcid.org/0000-0002-5530-5376>

Maryna Savchenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Preschool and Special Education, Psychology and Professional Methods, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, Khmelnytskyi, <https://orcid.org/0000-0003-1938-4799>

Mariana Hryntsiv Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Department of Social Pedagogy and Correctional Education, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, <https://orcid.org/0000-0001-5790-2759>

Anzhela Denysenko Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Education and Innovative Pedagogy, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0003-4294-7844>

INCLUSIVE EDUCATION OF CHILDREN WITH DISABILITIES IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY PRESCHOOL EDUCATION

Abstract. The article is devoted to the theoretical conceptualization of inclusive education for children with disabilities in the context of contemporary preschool education and to the identification of pedagogical foundations for its effective implementation. The relevance of the study is due to by the growing need to develop educational models that ensure not only access to preschool education for children with diverse educational needs, but also their full participation in the shared educational process and social integration.

In the article, inclusive education is considered as a holistic, pedagogically organized process based on the principles of child-centeredness, interdisciplinary cooperation, and individualization of educational influences. Particular attention is paid to the significance of psychophysical developmental characteristics of preschool children as a key factor in designing an inclusive educational environment. Contemporary approaches to defining organizational and pedagogical conditions and methods of inclusive learning are generalized, with a focus on supporting children's active participation in learning and play activities and on fostering social interaction experiences. The methodological framework of the study includes methods of theoretical analysis of scholarly sources to clarify the content and pedagogical interpretation of inclusive education in preschool age; systematization to structure organizational and pedagogical conditions and practical approaches to inclusive learning; comparison to examine domestic and international approaches to organizing inclusive educational environments; and generalization to formulate the author's perspective on criteria and indicators for evaluating the effectiveness of the inclusive educational process. The study substantiates the feasibility of a comprehensive approach to assessing the effectiveness of inclusive education and proposes an authorial framework of criteria and indicators focused on child development, the level of social inclusion, and the quality of pedagogical interaction.

Keywords: inclusive education, children with disabilities, preschool education, inclusive educational environment, organizational and pedagogical conditions, pedagogical methods, social inclusion, psychophysical development.

Постановка проблеми. Сучасна дошкільна освіта функціонує в умовах активного впровадження інклюзивного підходу, спрямованого на забезпечення рівного доступу до якісних освітніх послуг для дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Дошкільний вік є визначальним етапом розвитку особистості дитини, оскільки саме в цей період формуються базові передумови соціалізації, комунікативних навичок і готовності до подальшого навчання, що надає інклюзивній освіті особливої педагогічної значущості.

Попри розширення практики створення інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти, зберігаються суттєві суперечності між задекларованими принципами інклюзивної освіти та реальними умовами їх реалізації. Вони проявляються у недостатній готовності педагогічних кадрів до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я, обмеженості ресурсного та методичного забезпечення, а також у складнощах індивідуалізації освітнього процесу.

Зазначені обставини зумовлюють необхідність наукового осмислення й удосконалення організаційно-педагогічних умов, методів і технологій інклюзивної освіти дітей з обмеженими можливостями здоров'я в умовах сучасної дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому дискурсі проблематика інклюзивної освіти дітей з обмеженими можливостями здоров'я в умовах дошкільної освіти посідає важливе місце серед міждисциплінарних досліджень, що поєднують педагогічні, психологічні та соціально-управлінські підходи. У вітчизняному контексті М. В. Холод [1] розглядає інклюзивну освіту крізь призму формування та реалізації державної політики, підкреслюючи системний характер її впровадження та значення нормативно-інституційних механізмів забезпечення доступності освіти.

Питання комплексного супроводу дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах інклюзії висвітлено у працях Н. Ponomarova, A. Kharkivska, M. Andreieva, O. Vasylenko та K. Zlatina [2], які обґрунтовують необхідність інтегрованої підтримки суб'єктів освітнього процесу та міжфахової взаємодії педагогів і спеціалістів. У ширшому педагогічному вимірі О. Stanichenko, S. Makarenko, O. Maksymova, M. Fedorova та T. Huzhanova [3] трактують модель інклюзивної освіти дошкільників як основу формування безбар'єрного освітнього середовища.

Аналіз умов і стратегій реалізації інклюзивної освіти в Україні представлено у дослідженні Z. Udych, I. Shulha, L. Cherpurna, L. Rudenko та O. Dzhus [4], де акцентується увага на інституційних викликах і необхідності системної підготовки педагогічних колективів. У роботі Yu. Boychuk, N. Naumenko, O. Kazachiner та A. Halii [5] підкреслюється значення професійної готовності вихователів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, особливо в умовах сучасних соціальних трансформацій.

Вагомий масив зарубіжних досліджень присвячено адаптації освітнього процесу до індивідуальних потреб дітей. Так, I. Tigrere, D. Betherе, P. Jurs та

ISSN 2786-4952 Online

V. Lubkina [6] обґрунтовують застосування стратегії універсального дизайну навчання в інклюзивному дошкільному середовищі, доводячи її ефективність у роботі з дітьми з аутизмом. Питання залучення родини до освітнього процесу систематизовано у дослідженні A. Otero-Mayer, A. González-Benito, B. Gutiérrez-de-Rozas та E. Expósito-Casas [7], які аналізують інструменти вимірювання та форми участі батьків у ранній освіті.

Проблематику якості інклюзивних дошкільних груп розкрито в систематичному огляді L. Butterworth, S. Rakar та E. Gülboy [8], де визначено ключові характеристики ефективного інклюзивного середовища.

V. Reichenberger, A. S. J. van der Watt, Q. Louw, S. Seedat та T. Smythe [9] аналізують ігрові інтервенції для дітей з інвалідністю, підкреслюючи культурну релевантність та результативність їх застосування. Дослідження T. J. Foster та співавторів [10], а також L. M. Justice та співавторів [11] демонструють ефективність взаємонавчання однолітків як інструменту розвитку мовленнєвих і соціальних навичок дошкільників в інклюзивних групах.

Узагальнення наведених праць свідчить, що сучасна наукова література ґрунтовно висвітлює організаційні засади інклюзивної освіти, особливості психофізичного розвитку дітей, методичні підходи до адаптації освітнього процесу та роль сім'ї у забезпеченні успішної інклюзії. Водночас у більшості досліджень домінує аналіз окремих аспектів інклюзивної практики, тоді як систематизація організаційно-педагогічних умов, узгодження методичних підходів і формування комплексної структури критеріїв та показників ефективності інклюзивного освітнього процесу саме на дошкільному етапі залишаються недостатньо розробленими. Саме заповнення цієї теоретико-методологічної прогалини і визначає наукову спрямованість даного дослідження.

Метою статті є систематизація організаційно-педагогічних умов і практичних педагогічних підходів інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в закладах дошкільної освіти та визначення критеріїв і показників, що дозволяють оцінювати ефективність такої інклюзивної практики.

Виклад основного матеріалу. Інклюзивну освіту дітей з обмеженими можливостями здоров'я в дошкільному віці доцільно трактувати як педагогічно організований процес спільного навчання й виховання дітей з різними освітніми потребами, що реалізується в єдиному освітньому середовищі з урахуванням індивідуальних психофізичних особливостей кожної дитини. Для дошкільного віку інклюзія набуває особливої значущості, оскільки саме на цьому етапі формуються базові навички соціальної взаємодії, комунікації та емоційного розвитку, які визначають подальшу освітню траєкторію дитини.

У дошкільній освіті сьогодення інклюзія розглядається не лише як форма організації освітнього процесу, а як цілісна педагогічна модель, орієнтована на активну участь дитини, міжфахову взаємодію та індивідуалізацію освітніх впливів. Сучасні підходи до інклюзивної освіти ґрунтуються на принципах рівності та недискримінації, забезпеченні доступності навчання для всіх дітей

незалежно від їхніх можливостей, цілісного підходу до розвитку особистості, а також активної участі дитини у спільній освітній діяльності. У цьому контексті міжнародна практика визначає важливість міжфахової співпраці педагогів, спеціалістів та родини для створення адаптованого освітнього середовища, що відповідає різноманітним потребам дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Зокрема, сучасні наукові дослідження підкреслюють, що реалізація таких принципів сприяє не лише академічній участі, а й соціальній інтеграції та становленню позитивної самооцінки дитини [1, с. 106].

Реалізація зазначених принципів у дошкільній освіті безпосередньо пов'язана з урахуванням особливостей психофізичного розвитку дітей з обмеженими можливостями здоров'я, які виступають ключовим педагогічним чинником організації інклюзивного освітнього середовища. Для цієї категорії дітей характерні неоднорідність темпів розвитку, специфічні труднощі у становленні когнітивної, соціальної та емоційно-вольової сфер, а також знижені можливості саморегуляції й соціальної адаптації, що особливо виразно проявляється на дошкільному етапі онтогенезу. Зазначені особливості не виключають участі дитини у спільній освітній діяльності, а зумовлюють необхідність створення спеціально організованого інклюзивного освітнього середовища, побудованого на принципах підтримки, співпраці та багато-суб'єктної взаємодії між дітьми й дорослими [2, с. 713]. Такий підхід передбачає ранній початок психолого-педагогічного супроводу, урахування сенситивних періодів розвитку та міждисциплінарну взаємодію педагогів, психологів і батьків.

Окреслені положення дозволяють розглядати інклюзивну освіту дітей з обмеженими можливостями здоров'я в дошкільному віці як системно організований педагогічний процес, ефективність якого визначається сукупністю взаємопов'язаних організаційно-педагогічних умов. Саме ці умови забезпечують практичну реалізацію принципів інклюзії з урахуванням психофізичних особливостей розвитку дітей та трансформують їх у конкретні механізми освітньої взаємодії в закладі дошкільної освіти. З метою узагальнення сучасних наукових підходів і виокремлення ключових чинників ефективної інклюзивної практики організаційно-педагогічні умови реалізації інклюзивної освіти дітей з обмеженими можливостями здоров'я систематизовано та подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Організаційно-педагогічні умови реалізації інклюзивної освіти дітей з обмеженими можливостями здоров'я

Організаційно-педагогічна умова	Концептуально-педагогічна основа	Особливості реалізації в закладі дошкільної освіти	Педагогічний ефект для розвитку дитини
Міжфахова командна взаємодія в організації освітнього процесу	Біопсихосоціальна модель розвитку дитини; ідеї мультидисциплінарного підходу в інклюзивній педагогіці	Узгоджена діяльність вихователя, асистента вихователя, психолога, логопеда та батьків; спільне планування індивідуальних освітніх маршрутів	Цілісний розвиток особистості, підвищення адаптаційних можливостей, формування соціальних і комунікативних навичок
Індивідуалізація освітнього процесу з урахуванням психофізичних особливостей дитини	Дитиноцентричний підхід; положення інклюзивної педагогіки про унікальність траєкторій розвитку	Адаптація змісту, форм і методів освітньої діяльності; використання варіативних завдань і гнучких програм	Зростання навчальної залученості, розвиток пізнавальної активності, формування позитивної самооцінки
Формування інклюзивного розвивального освітнього середовища	Середовищний та екологічний підходи в освіті	Безбар'єрна організація простору, зонування групи, використання спеціальних дидактичних і сенсорних матеріалів	Зниження рівня тривожності, розвиток самостійності, активізація ігрової та соціальної діяльності
Психолого-педагогічний супровід дітей з обмеженими можливостями здоров'я	Концепції психолого-педагогічного супроводу розвитку в умовах онтогенезу та дизонтогенезу	Регулярне спостереження, корекційно-розвиткові заняття, емоційна підтримка дитини	Стабілізація емоційного стану, розвиток саморегуляції, підвищення соціальної адаптованості
Партнерська взаємодія закладу дошкільної освіти з родиною	Принципи сімейно-орієнтованої педагогіки та суб'єкт-суб'єктної взаємодії	Консультації батьків, спільне визначення освітніх цілей, залучення родини до освітнього процесу	Узгодженість виховних впливів, посилення підтримки розвитку дитини, формування відчуття безпеки та довіри

Джерело: сформовано на основі узагальнення вітчизняних і зарубіжних наукових джерел [2], [3], [4], [5], [6].

Подані організаційно-педагогічні умови доцільно розглядати як цілісну систему взаємопов'язаних чинників, спрямованих на забезпечення повноцінної участі дітей з обмеженими можливостями здоров'я в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Їх ефективність визначається не ізольованим упровадженням окремих компонентів, а узгодженістю педагогічних дій, індивідуалізацією освітніх впливів та створенням підтримувального середовища, орієнтованого на розвиток потенційних можливостей кожної дитини. Такий підхід дозволяє перевести інклюзію з рівня декларативних принципів у площину практичної педагогічної взаємодії, забезпечуючи умови для соціальної інтеграції, емоційного благополуччя та стійкого особистісного розвитку дитини в дошкільному віці.

Реалізація визначених організаційно-педагогічних умов потребує добору та застосування таких методів і практичних підходів до інклюзивного навчання, які забезпечують їх дієвість у повсякденній освітній практиці закладу дошкільної освіти. Саме методи організації навчальної та ігрової діяльності, форми педагогічної взаємодії й способи підтримки участі дитини виступають механізмами, що дозволяють адаптувати освітній процес до різноманітних освітніх потреб і психофізичних можливостей дітей з обмеженими можливостями здоров'я. У дошкільному віці такі методи мають бути орієнтовані на активну взаємодію, індивідуалізацію освітніх впливів і створення умов для розвитку соціальних, комунікативних та емоційно-вольових компетентностей, що визначає їх ключову роль у забезпеченні ефективності інклюзивного навчання.

З огляду на викладене, доцільним є систематизований розгляд методів і практичних педагогічних підходів, що забезпечують реалізацію організаційно-педагогічних умов інклюзивного навчання в закладі дошкільної освіти. Такі методи виступають інструментами практичного впровадження інклюзії, оскільки визначають способи організації освітньої та ігрової діяльності, характер педагогічної взаємодії й механізми підтримки активної участі дітей з обмеженими можливостями здоров'я у спільному освітньому просторі. З метою узагальнення сучасних наукових підходів і виокремлення найбільш ефективних практик методи та практичні підходи до інклюзивного навчання у дошкільній освіті систематизовано та подано в таблиці 2.

Таблиця 2

**Методи та практичні педагогічні підходи організації
інклюзивного навчання у дошкільній освіті**

Педагогічний метод / практичний підхід	Педагогічне обґрунтування	Форми використання в інклюзивній групі	Результативність для розвитку дитини
Індивідуалізоване проєктування освітнього процесу	Ґрунтується на дитиноцентрованому та інклюзивному підходах, які передбачають урахування індивідуальних освітніх потреб, темпів і можливостей розвитку кожної дитини	Варіативне подання навчального матеріалу, адаптація завдань, використання альтернативних способів виконання діяльності	Підвищення залученості до освітньої діяльності, розвиток пізнавальної активності, формування позитивної самооцінки
Організація навчання через соціальну взаємодію дітей	Спирається на соціокультурну теорію розвитку та положення про визначальну роль спільної діяльності у формуванні соціальних і комунікативних умінь	Спільна ігрова та навчальна діяльність у малих групах, парна робота, підтримка взаємодії між дітьми	Розвиток комунікативних навичок, формування досвіду співпраці, зменшення соціальної ізоляції
Використання ігрових методів в інклюзивному навчанні	Базується на визнанні гри як провідного виду діяльності дошкільника та ефективного засобу розвитку когнітивної, емоційної й соціальної сфер	Адаптовані сюжетно-рольові та дидактичні ігри, ігрові ситуації з педагогічним супроводом	Стимулювання мовленнєвої активності, розвиток емоційної сфери, формування позитивного досвіду соціальної взаємодії
Педагогічна підтримка соціальної активності дитини	Виходить з положень інклюзивної педагогіки про необхідність цілеспрямованої підтримки участі дитини у спільній діяльності	Моделювання ситуацій успіху, підтримка ініціативи дитини, організація безпечного простору для взаємодії	Формування соціальної впевненості, розвиток навичок саморегуляції та адаптивної поведінки

Педагогічний метод / практичний підхід	Педагогічне обґрунтування	Форми використання в інклюзивній групі	Результативність для розвитку дитини
Залучення родини до освітнього процесу	Спирається на сімейно-орієнтований та екологічний підходи, що розглядають родину як важливий ресурс розвитку дитини	Консультування батьків, узгодження освітніх цілей, спільне відстеження індивідуального прогресу дитини	Узгодженість виховних впливів, емоційна стабільність дитини, посилення ефекту освітніх і корекційних заходів
Комплексний психолого-педагогічний супровід	ґрунтується на цілісному підході до розвитку дитини та міждисциплінарній взаємодії педагогів і спеціалістів	Систематичне спостереження, індивідуальна підтримка, корекційно-розвиткові заняття	Полегшення адаптації до освітнього середовища, розвиток потенційних можливостей, зниження вторинних труднощів розвитку

Джерело: сформовано на основі узагальнення зарубіжних наукових джерел [6], [7], [8], [9], [10], [11].

Систематизація методів і практичних педагогічних підходів інклюзивного навчання у дошкільній освіті дозволяє розглядати їх як цілісний інструментарій реалізації інклюзивної моделі освітнього процесу. Їх ефективність зумовлюється узгодженістю педагогічних дій, гнучкістю організації навчально-ігрової діяльності та орієнтацією на активну участь кожної дитини в спільному освітньому середовищі.

Застосування таких підходів забезпечує не лише адаптацію освітнього процесу до індивідуальних можливостей дітей з обмеженими можливостями здоров'я, а й створює умови для розвитку соціальних, комунікативних і емоційно-вольових компетентностей, що є визначальними для успішної інклюзії на дошкільному етапі розвитку.

Разом із тим систематизація методів і практичних підходів інклюзивного навчання потребує їх подальшого осмислення крізь призму результативності освітнього процесу. Саме тому виникає необхідність визначення чітких критеріїв і показників ефективності інклюзивної освіти в закладі дошкільної освіти, які дозволяють оцінити не лише формальне впровадження інклюзії, а й реальні зміни у розвитку та соціальній включеності дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Оцінювання ефективності інклюзивного освітнього процесу доцільно здійснювати на основі комплексного підходу, що враховує динаміку розвитку дитини, характер її участі в спільній діяльності та якість педагогічної взаємодії в освітньому середовищі.

У межах авторського підходу ефективність інклюзивного освітнього процесу в закладі дошкільної освіти доцільно оцінювати насамперед за критерієм розвитку та освітньої динаміки дитини. Зазначений критерій відображає якісні зміни у пізнавальній сфері, мовленнєвому та комунікативному розвитку дитини з обмеженими можливостями здоров'я. Його показниками виступають позитивна динаміка пізнавальних процесів, зокрема уваги, сприймання та формування елементарних уявлень, розвиток мовленнєвих і комунікативних умінь відповідно до індивідуальних можливостей, а також зростання рівня самостійності дитини у навчально-ігровій діяльності.

Важливим аспектом оцінювання ефективності інклюзивної освіти є критерій соціальної включеності та взаємодії, який характеризує ступінь залученості дитини до спільного освітнього простору. Реалізація інклюзивного підходу передбачає активну участь дитини у колективних ігрових і навчальних формах діяльності, встановлення та підтримання соціальних контактів з однолітками, а також поступове зменшення проявів соціальної ізоляції й унікальної поведінки. Даний критерій дозволяє оцінити, наскільки інклюзивне середовище сприяє формуванню досвіду соціальної взаємодії та прийняття дитини у групі.

Окремої уваги потребує критерій емоційного благополуччя та адаптації, який відображає психологічний комфорт дитини в умовах інклюзивної групи. Його показниками є стабільний емоційний стан під час перебування в закладі дошкільної освіти, позитивне ставлення до освітньої діяльності та зниження рівня тривожності й емоційного напруження. Забезпечення емоційного благополуччя розглядається як необхідна умова успішної соціалізації та гармонійного розвитку дитини в інклюзивному освітньому середовищі.

Завершальним у запропонованій структурі є критерій якості педагогічної взаємодії та підтримки, який відображає ефективність організації психолого-педагогічного супроводу дитини. Його показниками є узгодженість дій педагогів і спеціалістів, індивідуалізація педагогічних впливів відповідно до освітніх потреб дитини, а також ефективна комунікація між закладом дошкільної освіти та родиною. Реалізація цього критерію забезпечує цілісність інклюзивного освітнього процесу та створює умови для сталого позитивного розвитку дитини.

У межах статті критерії та показники ефективності інклюзивного освітнього процесу сформульовано на основі узагальнення результатів теоретичного аналізу та авторського осмислення сучасних підходів до інклюзивної освіти.

Висновки. Інклюзивна освіта дітей з обмеженими можливостями здоров'я в умовах сучасної дошкільної освіти постає як комплексний педагогічний феномен, ефективність якого визначається узгодженістю організаційних, методичних і суб'єктних компонентів освітнього процесу. Здійснений аналіз дозволяє стверджувати, що результативність інклюзії в дошкільному віці залежить не від формального включення дитини до освітнього середовища, а від

якості педагогічної взаємодії та спрямованості освітніх впливів на розвиток потенційних можливостей кожної дитини.

У ході дослідження обґрунтовано доцільність розгляду організаційно-педагогічних умов як цілісної системи, що забезпечує практичну реалізацію принципів інклюзивної освіти з урахуванням психофізичних особливостей розвитку дітей дошкільного віку. Застосування таких умов у поєднанні з адекватно підібраними методами та практичними педагогічними підходами створює підґрунтя для активної участі дітей з обмеженими можливостями здоров'я у спільній освітній діяльності та сприяє формуванню досвіду соціальної взаємодії. Запропонована авторська структура критеріїв і показників ефективності інклюзивного освітнього процесу дозволяє здійснювати комплексну оцінку його результативності, орієнтовану на динаміку розвитку дитини, рівень її соціальної включеності, емоційне благополуччя та якість педагогічного супроводу. Такий підхід розширює можливості педагогічного аналізу інклюзивної практики й може бути використаний як аналітичний інструмент у діяльності закладів дошкільної освіти.

Перспективи подальших наукових досліджень убачаються у практичній апробації запропонованих критеріїв і показників, а також у вивченні ефективності окремих організаційно-педагогічних рішень у різних моделях інклюзивного дошкільного середовища.

Література:

1. Холод М. В. Формування та реалізація державної політики в сфері інклюзивної освіти: дис. ... д-ра філософії: спец. 281 «Публічне управління та адміністрування»: Національний університет «Одеська політехніка». Одеса, 2025. 236 с.
2. Ponomarova, H., Kharkivska, A., Andreieva, M., Vasylenko, O., Zlatina, K. Comprehensive support for the development of subjects of the educational process with features of psychophysical development in conditions of inclusion. *Interacción y Perspectiva. Revista de Trabajo Social*. 2024. Vol. 14. №. 3. P. 705–715. DOI: 10.5281/zenodo.11186398.
3. Stanichenko O., Makarenko S., Maksymova O., Fedorova M., Huzhanova T. The model of inclusive education of preschoolers as a basis for educational barrier-free education. *Conhecimento & Diversidade*. 2024. Vol. 16. № 41. P. 526–546. URL: https://www.researchgate.net/publication/381526622_THE_MODEL_OF_INCLUSIVE_EDUCATION_OF_PRESCHOOLERS_AS_A_BASIS_FOR_EDUCATIONAL_BARRIER-FREE_EDUCATION (дата звернення: 08.02.2026).
4. Udych Z., Shulha I., Chepurna L., Rudenko L., Dzhus O. Inclusive education in Ukraine: challenges, conditions and implementation strategies. *Conhecimento & Diversidade*. 2024. Vol. 16. № 41. P. 419–445. URL: https://www.researchgate.net/publication/381528018_INCLUSIVE_EDUCATION_IN_UKRAINE_CHALLENGES_CONDITIONS_AND_IMPLEMENTATION_STRATEGIES (дата звернення: 08.02.2026).
5. Boychuk Yu., Naumenko N., Kazachiner O., Halii A. Content of preschool teacher's training for working with children with special educational needs in conditions of war and global challenges. *Tréma*. 2023. № 60. P. 1–12. DOI: 10.4000/trema.8638.
6. Tgere I., Bethere D., Jurs P., Lubkina V. Developing inclusive preschool education for children with autism applying universal design for learning strategy. *Education Sciences*. 2025. Vol. 15. №. 6. P. 1–20. DOI: 10.3390/educsci15060638.

7. Otero-Mayer A., González-Benito A., Gutiérrez-de-Rozas B., Expósito-Casas E. Family involvement in early childhood education: A systematic review of its measurement. *Early Childhood Education Journal*. 2025. Vol. 53. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10643-025-02024-4>.
8. Butterworth L., Rakap S., Gülboy E. A systematic review of studies investigating quality of inclusive preschool classrooms. *Journal of Childhood, Education & Society*. 2024. Vol. 5. №. 3. P. 386–406. DOI: [10.37291/2717638X.202453381](https://doi.org/10.37291/2717638X.202453381).
9. Reichenberger V., van der Watt A. S. J., Louw Q., Seedat S., Smythe T. Mapping play-based interventions for children with disabilities in LMICs: a scoping review on cultural relevance, implementation, and impact. *eClinicalMedicine*. 2025. Vol. 88. P. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2025.103444>.
10. Foster T. J., Xiao N., Pelfrey G. L., Gonzalez Villasanti H., Brock M., Justice L. Peer-mediated intervention for socially isolated preschoolers: An early-stage feasibility study. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. 2024. Vol. 55. P. 166–180. DOI: https://doi.org/10.1044/2023_LSHSS-23-00090.
11. Justice L. M., Pelfrey G. L., Foster T. J., Brock M., Jiang H. Effects of a peer-mediated intervention on the language and socialization experiences and skills of preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*. 2025. Vol. 73. P. 135–147. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2025.07.002>.

References:

1. Kholod, M. V. (2025). *Formation and implementation of state policy in the field of inclusive education* (PhD dissertation). Odesa Polytechnic National University, Odesa [in Ukrainian].
2. Ponomarova, H., Kharkivska, A., Andreieva, M., Vasylenko, O., & Zlatina, K. (2024). Comprehensive support for the development of subjects of the educational process with features of psychophysical development in conditions of inclusion. *Interacción y Perspectiva. Revista de Trabajo Social*, 14(3), 705–715. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11186398>.
3. Stanichenko, O., Makarenko, S., Maksymova, O., Fedorova, M., & Huzhanova, T. (2024). The model of inclusive education of preschoolers as a basis for educational barrier-free education. *Conhecimento & Diversidade*, 16(41), 526–546. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/381526622_THE_MODEL_OF_INCLUSIVE_EDUCATION_OF_PRESCHOOLERS_AS_A_BASIS_FOR_EDUCATIONAL_BARRIER-FREE_EDUCATION.
4. Udych, Z., Shulha, I., Chepurna, L., Rudenko, L., & Dzhus, O. (2024). Inclusive education in Ukraine: Challenges, conditions and implementation strategies. *Conhecimento & Diversidade*, 16(41), 419–445. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/381528018INCLUSIVE_EDUCATION_IN_UKRAINE_CHALLENGES_CONDITIONS_AND_IMPLEMENTATION_STRATEGIES.
5. Boychuk, Yu., Naumenko, N., Kazachiner, O., & Halii, A. (2023). Content of preschool teacher's training for working with children with special educational needs in conditions of war and global challenges. *Tréma*, 60, 1–12. <https://doi.org/10.4000/trema.8638>.
6. Tǐgere, I., Bethere, D., Jurs, P., & Lubkina, V. (2025). Developing inclusive preschool education for children with autism applying universal design for learning strategy. *Education Sciences*, 15(6), 1–20. <https://doi.org/10.3390/educsci15060638>.
7. Otero-Mayer, A., González-Benito, A., Gutiérrez-de-Rozas, B., & Expósito-Casas, E. (2025). Family involvement in early childhood education: A systematic review of its measurement. *Early Childhood Education Journal*, 53. <https://doi.org/10.1007/s10643-025-02024-4>.
8. Butterworth, L., Rakap, S., & Gülboy, E. (2024). A systematic review of studies investigating quality of inclusive preschool classrooms. *Journal of Childhood, Education & Society*, 5(3), 386–406. <https://doi.org/10.37291/2717638X.202453381>.

9. Reichenberger, V., van der Watt, A. S. J., Louw, Q., Seedat, S., & Smythe, T. (2025). Mapping play-based interventions for children with disabilities in LMICs: A scoping review on cultural relevance, implementation, and impact. *eClinicalMedicine*, 88, Article 103444. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2025.103444>.

10. Foster, T. J., Xiao, N., Pelfrey, G. L., Gonzalez Villasanti, H., Brock, M., & Justice, L. (2024). Peer-mediated intervention for socially isolated preschoolers: An early-stage feasibility study. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 55, 166–180. https://doi.org/10.1044/2023_LSHSS-23-00090.

11. Justice, L. M., Pelfrey, G. L., Foster, T. J., Brock, M., & Jiang, H. (2025). Effects of a peer-mediated intervention on the language and socialization experiences and skills of preschool children. *Early Childhood Research Quarterly*, 73, 135–147. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2025.07.002>.

Дата першого надходження статті до видання: 01.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.02.2026